

COMANDANTUL GRIGOR PINTEA (LA 300 DE ANI DE LA MOARTE)

VALER HOSSU

Provocată de adversitățile locale, de sentimentele austriece proprii micii nobilimi și iobagilor, supuși de către regimul monarhiei centralizate unor contribuții economice și fiscale insuportabile, *revolta populară haiducească* din 1700-1703, din N-V Transilvaniei, și-a găsit o formă organizatorică, prin geniul lui Grigor Pinte, cu aproape 3 ani mai devreme decât cea a *curuților*, pregătită de către Francisc Rákóczi. Autoritățile imperiale au reușit să deconspire parțial organizația militară a hodnogului Pinte „Viteazul”. Din procesul verbal încheiat la 21 iulie 1701, cu ocazia audierii unor haiduci capturați, rezultă că existau nuclee de subversiune în Comitatul Maramureș, la: Crăciunești, Breb, Desești, Buzești, Hărniciești, Hoteni, Oncești, Sârbi, Sighet; pe domeniile miniere, la: Baia Sprie, Cetățile, Satul Nou de Sus, Ferneziu, Șurdești, Șișești, Negreia; Țara Lăpușului, la Căpleni, Costeni, Libotin, Lăpușul Românesc, Stoiceni, Ungureni; în Chioar, la Copalnic-Mănăstur; în districtul Rodnei, la Bichigiu; în comitatul Sătmar, la Ketzer (sat dispărut, lângă Dorolț) și altele. Haiducii, mulți erau unguri; exista și un neamț, la Libotin – Ieremias Haminest, și un luon Țiganul, la Costeni. Dar în copleșitoarea lor majoritate, luptătorii erau români iobagi constituind baza socială și națională a mișcării haiducești. La Breb, activa un ofițer, hodnogul Cozma. Nobili înrolați în lupta de guerilă au fost desconspirați din Sârbi: frații Ioan și Petraș Dunca și Petru Tarța; unul din Oncești; din Sighet – fratele tricesimatorului Matei; din Costeni – Teodor Roman; din Libotin – Șicun (?) Buda; din Stoiceni – Gheorghe „Nemeșul”, *alias Pinte* (înobilat în 1683, odată cu tatăl); din Copalnic-Mănăstur – Ștefănuț zis „Nemeșul”; din Ketzer – popa Ionuț „Nemeșul”. Între tăinuitori s-au aflat câțiva preoți: parohul satului Libotin; popa Cozma din Ungureni, popa din Bichigiu, la care se spovedeau haiducii, popa Ion din Șișești, popa român din Negreia etc. Chiar și tații vitregi ai lui Pinte au fost clasați între tăinuitori. Comandantul mișcării haiducești avea ascunzători la un măcelar din Șișești, la popa Damian din Sârbi, la popa Ion din Desești. „Poștași” pentru transmiterea de informații, mesaje și ordine au fost identificați: Pavel Tudor și Ion Griga din Crăciunești, unul Hozmány din Desești, un agricultor din Sighet. Grigor Pinte și-a cucerit aderența populației, reușind extinderea și permanentizarea mișcării

sale, motivate obiectiv de realitățile dramatice pe care le trăiau oamenii acelor vremi și locuri¹.

Un puternic sprijin a dat Pinteza dezvoltării mișcării curuțe a lui Francisc Rákóczi, după ce s-a refugiat în Carpații Păduroși, în urma punerii unui premiu de capturare pe capul său, de către împăratul Leopold I². El n-a intrat însă, în subordinea mai tânărului aristocrat de la Muncaci (născut la 27 martie 1676). În momentul în care în comitatele nordice curuții ruteni, români și unguri au trecut la eliberarea teritoriului, Pinteza și-a stabilit comandamentul pe granița Transilvaniei, în Munții Gutâi. (Locul rămas în memoria posterității sub numele „Șatra” – adică „tabăra-Pintii” poate avea un suport real). De aici a fost pregătit asediul Băii Mari, în urma unor eșecuri repetate ale comandanților curuți din Maramureș de-a o supune lui Rákóczi³.

Un jurnal intim, ținut de către Mihai Teleki cel Tânăr, căpitanul suprem al Chioarului, aduce contribuții importante referitoare la acest episod. În 14 august, când se pretinde că ar fi murit Grigor Pinteza, Teleki notează că în Chioar evenimentul zilei era depunerea „homagium”-ului către împăratul de către nobilimea alarmistă. „Atacul” lui Pinteza asupra Băii Mari nu stârnise nici un ecou, fiind vorba, după părerea noastră, doar de o incursiune de recunoaștere a terenului. Abia în 20 august, Teleki menționează că locotenentul Schultz, din Chioar, a trimis un caporal, cu 35 de infanteriști imperiali înarmați cu mușchete, pentru asigurarea monetăriei, luarea instalațiilor de bătut bani și transportarea lor la Satu-Mare. Acum, detașamentele haiducești au instituit blocada propriu-zisă și au făcut un schimb de ostateci cu infanteriștii imperiali. Prizonierii haiducilor din afara zidurilor – mercenari francezi – s-au pus pe bătut vin, camaraderește, cu oamenii lui Pinteza și au bătut cu ei palma că se vor face „curuți”, în înțelesul de luptători subordonați lui Rákóczi (care-i putea plăti). În interiorul cetății, patricienii și mușchetarii asediați nu au acceptat să-i cedeze orașul lui Pinteza, deși acesta a pretins – probabil nesincer – că-l ia pentru Rákóczi, și au pus la cale asasinarea lui mișelescă, la 22 august 1703, când eroul avea, după calculele noastre, aproximativ 30 de ani⁴. (Folosind o sursă documentară din Maramureș, istoricul Alexandru Filipașcu a menționat și el că suprimarea lui Pinteza a avut loc la 22 august 1703, iar ancheta ordonată de Francisc Rákóczi a fost un simulacru)⁵. Francisc Rákóczi a acceptat, complice, explicațiile baimărenilor, bucuros că resursele strategice ale orașului imperial au fost trecute în beneficiul său direct și, în același timp, că a scăpat de un

¹ C. Felezeu, *Pinteza Viteazul între legendă și adevăr istoric*, Baia Mare, 1998, p. 55-56.

² L. Patachi, în „*Studii și articole de istorie*”, II, 1957, p. 146.

³ *Monografia Municipiului Baia-Mare*, I, Baia-Mare, 1972, p. 186.

⁴ *Második Teleki Mihályinak étetéről való maga írásai ab anno 1703 usque ab annum 1720*, la Bibl. „Teleki”, Târgu-Mureș, Manuscrise, nr. 42, f.9-10. (Mai departe: Jurnalul Teleki).

⁵ Al. Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, București, 1940, p. 146-147.

concurrent, devenit extrem de incomod prin direcția geografică pe care a dat-o acțiunilor sale de luptă⁶.

Pinteia avea un deziderat propriu, incompatibil atunci cu programul mai noii mișcări a curuților, pentru care Transilvania nu intrase încă în calcul⁷. Pentru ambele tabere, Baia Mare constituia o placă turnantă. Francisc Rákóczi a profitat de deruta românilor, cauzată de uciderea conducătorului lor, și a dirijat forțele revoluționare spre Șimleul Silvaniei și Satu-Mare⁸. Deși decapitată, mișcarea lui Pinteia n-a putut fi absorbită în cea curuță, nici deturnată de la programul său, însușit de majoritatea românească a regiunii. Sub conducerea nobilului Laurențiu Mihali din Vălenii Șomcuții, „trupele haiducești” – le spunem astfel pentru a le distinge de cele „curuțești” – au penetrat prin păduri până la cetatea Chioar. Concomitent, sub zidurile acestei fortificații s-au adunat masiv românii din văile Someșului, Bârsăului și Lăpușului, conduși de către magistrul poștei din Remetea, Ladislau Moja⁹. Și față de acești conducători ai asediatorilor, cu merite capitale în căderea cetății Chioar, Francisc Rákóczi a manifestat o completă detașare, neinvestindu-i cu nici o dregătorie, ceea ce probează că, de facto, nu i-au fost subordonați¹⁰. În schimb, oponentul său inițial, nobilul Katona Miklos din Berchez, intrat într-un detașament rákócziian care a acționat în Vest, a fost numit vicecomite al Solnocului de Mijloc și vicecăpitan al Șimleului¹¹, iar asasinul prezumtiv al lui Pinteia, jude-primar al Băii Mari¹².

Deosebit de relevante în argumentația că în Maramureș, Țara Oașului, depresiunea Băii Mari, Țara Lăpușului și Districtul Chioar s-au concurat două mișcări politice și armate, și că inițial dominantă a fost cea a lui Grigor Pinteia, sunt elementele furnizate de scenariul capitulării cetății Chioar redat în jurnalul lui Mihai Teleki. La 28 octombrie 1703, autorul scrie că asediatorii săi, „Curuții și românii (deci două grupări distincte – n.n.) încearcă să intre pe poarta cetății, dar am tras asupra lor cu tunurile”. Mai departe, ori de câte ori dezertează un infanterist francez, Teleki precizează că fugarul a devenit „curuț”, dar nu în „tabăra românilor” lui Ladislau Moja, cu a *curuților oșeni* (tot români, subl.n.), trimiși la Chioar de către comandantul lor din Baia Mare, hodnogul Hárdi, primul ocupat al orașului, după asasinarea lui Pinteia. În sfârșit, când Mihai Teleki l-a trădat pe prietenul său, colonelul Schigroth, șeful garnizoanei imperiale din Chioar, și a trecut el însuși la curuți, nu a dus tratative de capitulare cu Ladislau Moja, aflat cu statul său major pe un deal, în

⁶ *Monografia Municipiului Baia-Mare*, p. 192-195.

⁷ *Istoria României*, III, București, 1964, nr. 18, p. 212.

⁸ M. Cserei, în „*Transilvania*”, Sibiu, 1869, nr. 18, p. 212.

⁹ *Jurnalul Teleki*, f.11/12.

¹⁰ În ordinea de bătaie a armatei, cei doi nu se regăsesc, vezi Magyari András, *II Rákóczi Ferencz erdélyi hadserege*, 1994.

¹¹ J. Wesselényi, *Sanyaru villág.Napló 1703-1708*, II, București, 1985, p. 830.

¹² *Monografia Municipiului Baia-Mare*, p. 195.

vecinătate, ci cu colonelul Mihai Kós, comandantul din octombrie-decembrie al regimentului din Baia Mare al armatei lui Rákóczi. Acesta a și preluat cetatea, în ziua de Crăciun¹³.

Trupele haiducești au continuat ofensiva pe itinerarul preconizat de către Pinte. Precizând cine a supus Nordul Transilvaniei și Secuimea, Mihai Cserei, cronicar al acestor evenimente, i-a învinuit pe curuți că au prădat pretutindeni împreună cu „...câinii și tâlharii de români din Chioar”¹⁴. Aceștia au fost cei mai relevanți luptători din ansamblul trupelor haiducești, în urma cărora au venit din Ungaria detașamentele rákócziene.

LE COMMANDANT – GRIGOR PINTEA (300 ANS DEPUIS SA MORT) (Résumé)

L'auteur Grigor Pinte, appelé „Le Brave”, comme l'organisateur et le commandant du mouvement de guérilla des Roumains des comitats du nord-ouest de la Transylvanie dans les années 1695-1703 contre les Autrichiens. Son mouvement a précédé celui des Ruthènes, des Slovaques et des Hongrois commandé par Francisc Rákóczi de Munkacs. Grigore Pinte a imprimé une direction géographique et un programme distinct à ses guerriers, ayant comme but la libération de la Transylvanie. Le conflit d'intérêts avec Rákóczi - qui a dirigé ses troupes vers la Hongarie, a mené à l'assassinat de Pinte.

Malgré cela, ses partisans ont continué la lutte en formations propres, libérant tout le nord de la province.

¹³ *Jurnalul lui Teleki*, f.21-30.

¹⁴ M. Cserei, în „*Transilvania*”, 1869, nr. 18, p. 212.